

El teatre Kursaal, receptor de grans personalitats musicals

Glòria Ballús i Casòliva

Des del mes de febrer de 2007, ha tornat la vida al teatre Kursaal –el Gran Kursaal, obra de l'arquitecte municipal Josep Fimat i Serramallera– amb concerts, teatre, òpera..., i coincidint amb la reinauguració es va editar *Kursaal, el llibre (1927-2007)* per mostrar el paper important que va tenir aquest teatre, com un dels centres més significatius de la vida cultural i musical manresana.

El primer espectacle, la representació de l'òpera *Aida*, de Giuseppe Verdi, es va fer el dia 30 d'agost de 1927, per la Festa Major de la ciutat. Després hi van passar diferents intèrprets, orquestres i grups musical de renom internacional. També va ser un punt neuràlgic de grans esdeveniments de la història de Manresa, amb el protagonisme i la presència de grans personalitats catalanes.

De tota la llarga llista i a manera de "memòria" és interessant anar recordant els intèrprets que va acollir en el seu escenari. Per això, encara que sigui d'una manera molt puntual, crec que cal esmentar dues actuacions musicals que poden servir per mostrar les personalitats rellevants que hi varen actuar: **Pau Casals** dirigint la seva orquestra i el pianista polonès **Arthur Rubinstein**.

L'organitzadora d'aquests concerts fou l'Associació de Música de Manresa¹, que es va fundar el 22 de gener de l'any 1930. *L'objecte de l'Associació serà fomentar i propagar el divi Art dels sons*, i amb aquest ob-



Teatre Gran Kursaal l'any 1952. Edició de Reportatges Gràfics Ausió. Col·lecció de postals de l'Arxiu Històric Comarcal del Bages

jectiu principal organitzaran concerts al teatre Gran Kursaal, amb la intenció de fer-ne un al mes, des d'octubre a juny. Els preus anuals de soci eren de 200, 30, 24, 18 i 12 pessetes, segons fos llotja amb sis invitacions, butaca de platea, primer pis o entrada general de segon pis.

La Comissió organitzadora estava formada per Dídac Baget Fimat², president; Silvestre Peñas³, vicepresident; Antoni Muset Ferrer⁴, secretari; i Ignasi Clop Pons⁵, Ramon Gorgui⁶, Damià Rius Vilella⁷, i Lluís Rubiralta⁸.

L'Associació de Música –que tenia piano de cua propi–, que molt aviat va arribar a 900 inscrits, va realitzar una significativa tasca a favor de la música a Manresa, portant figures de rellevància nacional i internacional, com l'Orquestra de Cambra de Sabadell, la Banda Municipal de Barcelona dirigida per Lamote de Grignon, l'Orquestra Simfònica de Madrid, la Societat des Instruments Anciens de París, el Quintet Català de Barcelona, i els artistes Mercè Plantada, Marcos Redondo i E. Cohen.

Aquesta Associació seguia els ma-

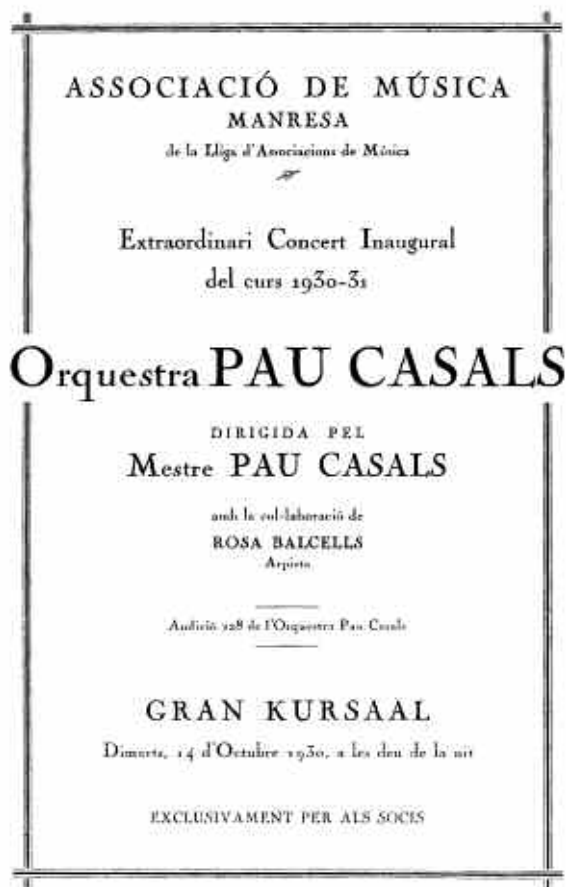
teixos objectius de l'Associació de Música da Camera, de Barcelona, fundada l'any 1888, *per al cultiu i foment de la música en totes les seves manifestacions*. A partir de l'Assemblea d'Associacions (en formaven part l'Associació de Música da Camera, de Barcelona, l'Associació de concerts de Reus, i les Associacions de Música de Sabadell, Tàrraga, Girona, Olot, Figueras, Sant Feliu de Guíxols, Palamós, Vilafranca del Penedès, Valls, Mataró, i Vic) celebrada el dia 2 de febrer de 1930, l'Associació manresana hi va quedar associada i tenia els avantatges de les altres associacions, entre les quals cal destacar la de la contractació dels artistes.

Destaquem, doncs, aquestes dues actuacions tan rellevants, de tota la programació que realitzà aquesta associació, per demostrar la importància d'aquesta entitat i la força i la il·lusió que hi esmerçaven les persones que formaven la seva junta directiva, a més de l'empenta que havien de tenir per fer venir a la ciutat aquestes personalitats. Això indica que estaven al cas de les personalitats musicals de l'època i que valoraven la seva actuació i mostra, també, la capacitat cultural que tenia Manresa, que esdevenia així un gran centre musical dins del que ara anomenem Catalunya Central.

L'Orquestra Pau Casals

El concert de l'Orquestra Pau Casals⁹, amb 90 intèrprets i la col·laboració de l'arpista Rosa Balcells¹⁰, dirigida pel propi mestre **Pau Casals**, que llavors amb 54 anys, ja tenia un gran prestigi internacional, va tenir lloc el dimarts dia 14 d'octubre de 1930, a les deu de la nit, com a *extraordinari concert* inaugural de la temporada 1930-1931, segons els termes en què s'hi referia el mateix programa.

L'orquestra va interpretar el *Concert de Brandenburg núm. 1, en Fa*, de Johann Sebastian Bach i el poema dramàtic *Liliana*, d'Enric Granados, a la primera part. La *Sisena Simfonia en Fa Major "Pastoral"*, de Beethoven



Cartell del concert

s'interpretà a la segona; i a la tercera el "Minuet de foc-follets" de *La Damnació de Faust*, de Berlioz; la *Introducció i Allegro* per a arpa i orquestra, de Ravel; per acabar amb l'obertura de *Els mestres cantaires*, de Wagner.

En el Llibre d'Honor de l'Associació de Música de Manresa, Pau Casals, va estampar-hi la seva signatura amb la següent anotació:

A la Associació de Música de Manresa. Felicitant als seus animadors i col·laboradors per la noble tasca cultural.

Pau Casals

Manresa, 14 octubre 1930.

Primer concert en aquesta vila de l'orquestra Pau Casals.

Al costat Rosa Balcells hi escrigué *En record d'haver col·laborat en el concert de Manresa.*

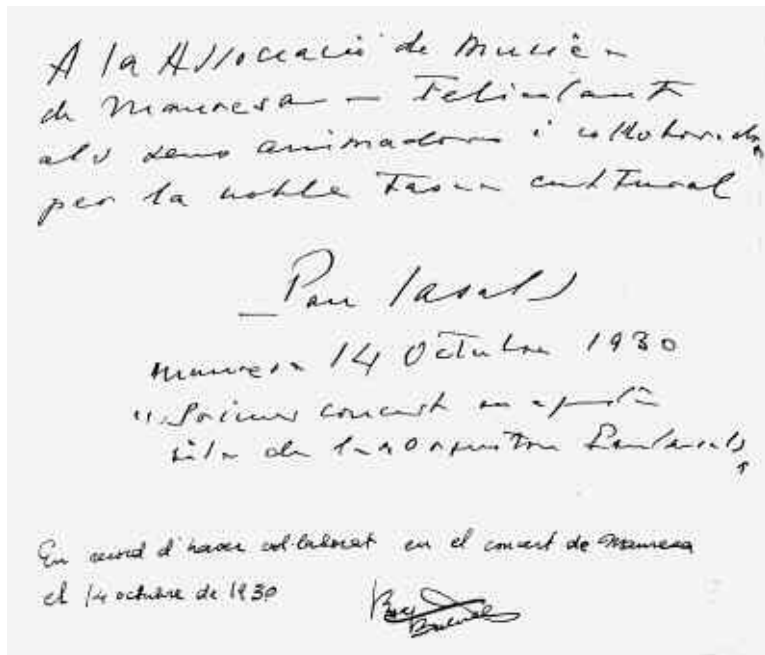
A la portada de *El Pla de Bages* del dia 14 d'octubre de 1930, signat per AMF¹¹ en fa un esbós biogràfic:

L'avinentosa, musicalment gloriosa, de què la meritíssima Associació de Música de la nostra ciutat en la nit d'avui ens durà el goig de poder fruit l'art

impecable que exerceix legítimament la famosa "Orquestra Pau Casals", ens permet estampar, si bé somerament, les següents dades biogràfiques.

En Pau Casals, aquest il·lustre venedrellenc, que ha cisellat el seu nom parriament a la ufana esplendorosa que el veié néixer i créixer, en l'inici de la seva vida musical feu endevinar ja a l'home que universalment més enllà seria reconegut i admirat, i així en el seu pelegrinatge artístic, amb el seu violoncel i l'arc meravellós, ha dut l'encís àdhuc entre els "gourmans" més exigents de bona música.

Als dotze anys començà els seus estudis d'aquest simpàtic instrument sots el mestratge d'En Josep García, i cursà l'harmonia amb el mestre Rodoreda a l'Escola Municipal de Música de Barcelona. Dóna una prova palesa del seu talent i predisposició de virtuosisme, el fet de què al cap de deu mesos escasos d'aprenentatge pogué reemplaçar com a suplent al seu mestre García. Tres anys més tard, o sigui en 1891, havent acabat admirablement els estudis emprengué la seva creuada com a concertista de violoncel, i fou tanta l'admiració que l'execució amb el



Dedicatòria en el Llibre d'Honor de l'Associació de Música de Manresa

seu instrument produïa entre els oients, que el mestre Bretón li confià la interpretació d'algunes de les seves obres, restant agradósament corprès d'una dicció i susceptibilitat tant perfecta i singular, valguent-li això la protecció del compte de Morphy, Secretari de la Reina Regent, que li franquejà el pas per donar uns concerts en el Palau Reial de Madrid que li valgueren alhora l'alta estima i protecció de Sa Magestat. Més tard fou subvencionat per continuar el seus alts estudis a l'estranger, traslladat-se al Conservatori de Brussel·les, on, sens dubte motivat per lleu gelosia, sembla fou rebut fredament, esvaïnt-se tot seguit aquest recel, quan a l'oïr-lo acaronar el violoncel, compregueren professors i condeixebles, que la música que en feia brollar era pròpia d'un artista prodigiós. D'allí passà a París, continuant estudiant prop dels grans mestres, ingressant com a primer violoncelista en la gran orquestra Lamoureux. Retornat a Barcelona, per causa de malaltia motivada pel seu incessant estudi i refet emprengué de nou el seu elevat pelegrinatge artístic, i així de ciutat en ciutat i de nació en nació ha re-

corregut tot el món donant a conèixer amb el seu màgic violoncel l'art seu propi i inimitable, que l'ha omplert de glòria i cobert de llorer essent qualificat ben justament, el virtuós dels virtuosos del violoncel. Però la seva vida musical i el seu nom arreu estimat, no podia pas limitar-se solament al de concertista. El seu anhel, el seu llegendari neguit d'home genial, la seva aspiració que més l'esperançava per conquerir el màxim de glòria a que podia aspirar l'artista biografat, fou ja de temps el poguer ésser director d'orquestra, i així fou quan en l'any 1920 creà la que avui porta el seu nom: la que ostenta llegendàriament el nom del seu il·lustre fundador «Orquestra Pau Casals». Francament, seria tasca ben extensa i propensa, àdhuc a error lamentable, fer una ressenya minuciosa de l'admirable tasca musical que sota el mestratge del seu director Pau Casals, ha vingut realitzant aquesta avui ja ben famosa orquestra, i cap sols consignar que amb els deu anys escasos que porta de vida, ha donat amb el d'avui dos cents vint-i-vuit concerts. Aquesta orquestra, composta de 90 professors, tots ells

músics de reconeguda vàlua, i alguns, àdhuc, concertistes de llur instrument, ha anat guanyant en cada audició la justa fama conquerida des de bell principi, ço que li valgué ja al any 1924, quan la seva anada a París, amb motiu de les Olimpíades, l'ésser considerada com una de les millors, i aquesta qualificació ha estat consolidada en el transcurs dels anys successius, fins avui dia, que es tinguda com una de les més perfectes del món. Ço és amb quatre rengles, alt per alt, el què pot dir-se d'aquesta portentosa orquestra que avui tindrem el goig d'oïr a nostra ciutat, mercès a les gestions i tasca admirable de l'«Associació de Música» de Manresa.

L'explicació, doncs, del mestre Pau Casals i de la seva orquestra ens indiquen en quin nivell estava aquella prestigiosa orquestra en aquells anys i en quina valoració els tenia els organitzadors que els portaven a Manresa, a més del grau d'estima que se li tenia.

El Pla de Bages de l'endemà, signat per A. MIF, hi havia la crítica del concert:

«Associació de Música de Manresa. Concert de l'Orquestra Pau Casals» Cal constatar joiosament que, per obra i gràcia de la benemèrita «Associació de Música» de la nostra ciutat, en el concert magne donat en la nit propassada per la gran «Orquestra Pau Casals», es feu el miracle –segons digué ingènuament un oient–, de què el Gran Kursaal fos convertit en el «Palau de la Música Manresana», parió del magnífic de Barcelona.

I, certament, no estava aquell opinador gaire distanciat de la realitat. Tot venia a confirmar aquell opinar.

La sala de concerts, atapaïda de socis-oients: un crescut nombre de aquests, professionals i crítics comenadors de la més sublim de les arts, i tot, absolutament, perfectes dilettants i estimadors de la bona música. Tot, en conjunt, –orquestra i auditori– oferia un aspecte magestuós i corprenedor, així respecte a l'atenció i unció religiosament admirables, al curs de l'execució de les obres orquestrals, com per l'entusiasme i l'esclat d'un aplaudiment unànim a l'acabament de cada nombre

del programa. Ben justament ho feren el mestre Pau Casals i els seus valuosos professors, al lloar a Manresa com ciutat culta i noble.

Benhaja la nostra «Associació de Música», i beneïda l'hora que ens permeté –com anit passada– el poguer fruir unes hores de dolcesa i tenir hostatjats homes il·lustres que arreu del món faran bon retret de la ciutat pairal i estimada.

* * *

El programa que desgranà l'«Orquestra Pau Casals» en el concert inaugural del segon curs de l'Associació de Música, fou escollidíssim i triat a plena consciència per posar a prova la fama justament guanyada per aquella orquestra, i fer una crítica minuciosa de cada obra, seria tasca rarament difícil i ben propensa a incórrer en error lamentable donada la grandesa de totes les que composaven l'esmentat programa i l'acurada interpretació, donada a totes elles.

El «Concert de Brandenburg», núm. 1, en fa, de J.S. Bach, conforme indicava, per dues trompes, tres oboes, fagot, violí concertant i orquestra de corda, és una de les obres del gran mestre dels clàssics, on es trasllueix el misticisme i la magnificència que l'autor posà en cada un dels concerts que amb el mateix nom ideà el seu suprem ingeni. Es composició farcida de difícileses, però heroicament vençudes pels solistes i secundats fidelment per l'orquestra reduïda de corda.

«Liliana», de Granados, –aquest mala guanyat i immoral músic català– és un poema enigmàtic, de caire fresc i joliu, i on el segon temps, dit «Cant de les granotes», descriu el viure de misteri dels gnoms i l'art de superstició.

Omplia la part central, la famosa «Sisena Sinfonia», coneguda per la «Pastoral», del gran mestre del Boon Beethoven.

Aquesta portentosa composició del gran sort, és el reflexe més perfecte del batec i el sentir de la vida camperola i descriptiva dels efectes sobrenaturals de la Natura, concentrades en l'imaginació prodigiosa d'aquell compositor que exaltà totes les beatituts humanes per mitjà de les seves nou Simfonies,

que el feren immortal. I fou dita tota ella amb un amor i ciència musical, que infundí l'entusiasme més viu entre els oients.

Seguí en la tercera part, un fragment de «La Damnació de Faust», de Berlioz, poema descriptiu i d'elevada suggestió.

En la interpretació d'«Introducció i Allegro» de Ravel per arpa amb acompanyament d'orquestra de corda, féu una acurada labor artística, la ben talentosa i jovençana concertista Na Rosa Balcells filla del dilecte Director de l'Orfeó Gracienc, En Joan. La finíssima dicció i difícil execució d'aquesta obra tan dolçament interpretada per aquesta joveneta arpista fou premiada amb un aplaudiment frenètic que l'obligà a eixir per dues vegades al prosceni a rebre l'homenatge d'admiració i entusiasme de l'auditori. El seu nom de Rosa Balcells pot figurar ja llegendàriament dins el marc gloriós dels concertistes consagrats per la crítica musical. Nos tra enhorabona sincera.

I finí el programa amb l'obertura d'Els Mestres Cantaires del colós Wagner, i la seva grandesa i justa execució fou el diguem-ne deliri de l'auditori, qui no es cansà d'aplaudir al final d'ella, obligant al mestre Pau Casals i als professors de la seva famosa orquestra a eixir diferents vegades al prosceni, per a rebre el tribut de fé i remerciament del públic que premià així la labor i tasca admirable i gloriosa de l'estimat mestre patrici, honor de la terra que el vegegé neixer.

Tot fou una jornada d'inesborrable record per Manresa i per l'Associació de Música.

El pianista Arthur Rubinstein

La segona actuació, a la qual em referiré en aquest article és la del prestigiós pianista polonès **Arthur Rubinstein**¹². Una gran figura de la música universal que va actuar el divendres 13 de març de 1931, a les 10 de la nit.

El programa que va escollir Rubinstein en la seva actuació al teatre Kursaal va ser: *Toccatà d'orgue* en Do: *Prelude, Adagio, Intermezzo i Fu-*



Cartell del concert de l'any 1916

ga, de Bach-Busoni; Tres Estudis i l'Scherzo en Si bemoll, de F. Chopin; *Prole do bebé*, de Villa-Lobos; *Noc-turn per a la mà esquerra sola*, de Scriabin; *Petrouchka: Dansa russa, A casa de Petrouchka i El Carnaval Rus*, d'Strawinsky (les tres peces dedicades a Rubinstein); *Corpus Christi en Sevilla, Evocación i Triana*, de la Suite *Iberia*, d'Albeniz; i dues danses de *El Amor Brujo*, de M. Falla.

Per aquesta actuació l'eminent pianista va cobrar 1.300 ptes., segons consta en el rebut que va signar, i en el Llibre d'Honor de l'Associació hi va escriure

A la culta Asociación Cultural con toda mi admiración.

Arturo Rubinstein.

Manresa, 13.3.1931.

La ressenya d'aquest esdeveniment musical la trobem en el diari *El Pla de Bages*¹³:

Concert Rubinstein

Arthur Rubinsteix...! El perfecte cavaller del piano...!

Així em plau qualificar-lo, després d'haver-lo escoltat en el recital que anit ens ofrenà, sota els bells sospicis de l'Associació de Música de nostra ciutat.

Tot quant ha vingut dient-se d'aquest famós concertista polac, qui enfront del difícilíssim instrument del teclat poematitza clara i planament la grandesa de la música pianística, és ben encertat i just. No hi ha pas excès



Fotografia d'Arthur Rubinstein en el cartell de l'any 1931



Cartell del concert de l'any 1931

d'el·logi, quant els músics més eminents l'anomenen el «geni» de la música. Nosaltres, repetim, el qualifiquem, amb ple convenciment «el perfecte cavaller del piano».

En Rubinstein és un artista pulcre, conscient, ardit, apassionat i aciençat intèrpret de la música que neix a l'embat dels seus dits, és, per tan, la més perfecte imatge, en la qual deurien emmirallar-s'hi els pianistes per haver un bon profit de la seva escola i del seu art.

Hi ha qui erroniament veia en Rubinstein sols un extraordinari tècnic en l'execució de les obres de màxim mecanisme, però cal esvair del tot aquella equivocada opinió, després de sentir-lo tocar Bach-Busoni en la delicada obra "toccata d'orgue" en do, en la qual, la continuada aplicació del joc de pedals, la que l'oient cregui més d'una vegada que escolta una obra mística interpretada pel rei dels instruments, l'orgue. Així els tres temps de què es compona la toccata, d'estil fugat, com la majoria de les obres del mestre dels clàssics Bach, són d'una

música dolça, falaguera i alhora arrobadora de l'esperit més susceptible dins l'art dels sons, observant-se en l'interpretació que hi dona en Rubinstein una igualtat estricta de matç i pulsació, en els motius reposats com en els de mecanisme exuberant. En el concertista polac s'hi nota la mateixa serenitat, el mateix repós i una finesa admirable en el sentit melòdic tan oposat d'aquells temps.

La música del seu compatriota, l'enamoradís Chopin, brollada dels dits de Rubinstein, troba la força i l'arrobament de la més pregonia estima, com ho palesa l'execució dels seus «Tres estudis» i «Scherzo».

De Villa-Lobos, aquest músic americà contemporani, ens féu sentir la modernitat de l'estructura tan oposada a la dels clàssics, com així també ens la reflectà amb la «Petrouchka» del rus Strawinski, qual música és l'expressió més palesa del neguit constant d'aquesta admirable munió de les terres bolxevics, que fins en el més sublim dels arts senten en el seu fons el desig innat de llibertat.

De Scriabine, ens féu sentir un «Nocturn» per la mà esquerra sola, composició d'un caire tan dolç i reposat, que francament, tan ben interpretat per En Rubinstein, de no haver-li vist caiguda, durant la interpretació, la mà dreta, hom hauria dubtat que pogués dir-se d'aquella faisó amb un sol braç: va semblar una il·lusió.

I també en les obres dels nostres grans músics, com són Albeniz i Falla, trobaren en aquest concertista polac, un fidel intèrpret del geni ibèric. Així fou ben grat escoltar la dolcesa dels tres fragments d'«Ibèria» del primer, com la del sentit fantàstic i embuixat del segon músic espanyol.

Fou tant l'entusiasme que produí en el nombrós i selecte auditori que forma aquesta multitud dilecte que avui compona la benemèrita «Associació de Música», que per satisfer el desig de delectança de bona música, l'artista ofrenà magníficament, i fora de programa, un «Vals» de Chopin, essent novament ovacionat.

Bella jornada d'art i de bona recordança fou la d'anit, i que és per Man-

resa una altra pàgina de glòria al seu llibre d'or de les gestes, que com una garlanda inacabable, compta dins l'art i la cultura musical.

Però no era la primera vegada que Rubinstein actuava a Manresa; el prestigiós pianista ja havia actuat a la ciutat el dimecres dia 15 de novembre de l'any 1916, a les nou del vespre, al Teatre Conservatori, en un concert organitzat per l'Orfeó Manresà. És interessant, per tant, constatar que els dos teatres més importants de la ciutat –el teatre Conservatori i el teatre Gran Kursaal– el varen acollir dues vegades en quinze anys.

El programa que va interpretar, a l'any 1916, en el teatre Conservatori¹⁴ estava format per les obres: *Fantasia i fuga* en Sol menor, de J.S.Bach; *Escenes de Carnaval*, de Schumann; una segona part dedicada íntegrament a Chopin amb *Balada* en La bemoll, *Nocturn*, *Scherzo*, *Mazurca* i *Polonesa* en La bemoll; i la tercera part amb *La Maja y el Ruiseñor*, de Granados; *Ondina*, de Ravel; *Nocturn per a la mà esquerra sola*, d'Scriabine, i *Rapsodia húngara* núm. XII, de Liszt.

Com varen organitzar el concert des de l'Orfeó Manresà? Ens ho explica un escrit en el programa de mà:

En la reunió tinguda el dia 7 del corrent on s'hi convocaren tots els Presidents de les Societats culturals i polítiques de Manresa, se va acordar recomanar amb especial interès, als Associats de cada entitat, l'assistència en aquest CONCERT que es d'una importància excepcional i recomanable per a que quedí en bon lloc el nom de la cultura musical de la nostra Ciutat. I per això ho segellem, i també indicava una observació de caire educacional: No es permetrà entrar ni sortir de la Sala durant l'execució de les obres.

El Pla de Bages¹⁵ de l'endemà feia la ressenya de caire més social del concert:

El concert Rubinstein

Anit estava brillantíssim el Teatre Conservatori amb motiu del aconteixement artístic que va celebrar-se.

Entre'l nombrós públic hi havia tots els professionals i aficionats a la música de la Ciutat i també d'alguns pobles de la comarca, com Santpedor, Sallent, Artés, Moyá, Súria, etc.

L'espectació per sentir el Rei de piano era inmensa i a fe que no varen quedar defraudades les esperances del públic. El mecanisme del gran music és sencillament portentós i la seva ànima d'artista és extraordinària. El piano a les seves mans produeix sonidos i efectes que interessen el cor dels oients. Les ovacions al gran Rubinstein siguen continuades, espontànies i formidables.

En un pròxim nombre intentarem desgranar el programa, parlant de l'interpretació de cada una de les peces que l'integraven.

Tinguerem l'honor d'ésser rebuts pel genial Rubinstein el qual va expressar-nos la seva satisfacció per haver-se trovat amb un públic intel·ligent i distingit que va posar la més gran atenció tantosi va començar el concert.

En Rubinstein parla un xic el castellà i enten algunes paraules del català. Es molt agradable i simpàtic. Amb ell varen venir el diputat per Puigcerdá i respectable amic nostre D. Eusebi Bertran i Serra i D. Carles Pellicer, notable pintor i dibuixant, acompanyats de les seves distingides esposes, la profesora de piano Sra. de Llovet, el célebre guitarrista i el crític musical don Joaquim Pena, als quals va saludar en un dels intermedis l'alcalde Sr. Coll i Roca.

Acabat el concert, En Rubinstein i acompanyats feren una visita al Orfeó Manresà, el qual va cantar en son obsequi algunes composicions que mereixen l'aplaudiment de tots. El Sr. Bertran i Serra pronuncià un discurs enaltint l'obra del Orfeó i felicitant a tots els cantaires i d'un modo especial al Mestre Sr. Pecanins.

Manresa guardarà un record gratíssim de la solemnitat artística d'anit, havent donat proves al mateix temps, de que en aquesta Ciutat hi ha ambient i disposició per a que trovin eco les manifestacions del verdader art, cosa que consignem amb orgull.

En el diari *El Pla de Bages*¹⁶ el músic i compositor manresà Nicanor Pérez en feu la ressenya artística.

Aconteixement artístic.

Tinguerem, el passat dimecres, la satisfacció de sentir, en el Conservatori, al eminent mestre Rubinstein, quedant meravellats davant d'una execució acabadíssima, del que sab arrencar del piano notes màgiques, com obra la més perfecta d'un temperament de virtuós excepcional.

Quantes qualificacions ens sugereixen l'admiració i entusiasme amb que varem sentir-lo, no farien justícia als seus mèrits; sols intentarem traduir, en els temes que'ns es possible, l'efecte que va produir-nos cada una de les obres que integraven el programa.

En la primera part figurava la Fantasia i fuga en sol menor, una de les pàgines més brillant de J. S. Bach, autor difícilíssim d'executar pels seus contrapunts i fugats i que avui, apesar de que els grans mestres contemporanis s'esforcen en produir efectes semblants, no consegueixen imitar a n'aquell mestre immortal.

Vencent les dificultats d'aquesta obra, En Rubinstein va estar sencillament admirable, fent-nos sentir amb claretat immaculada, aquells hermosos motius que constitueixen l'ànima de la mateixa.

Seguidament executà Escenas de Carnaval, de Schumann. En aquesta obra, per la varietat de motius que inclou, ens va convèncer En Rubinstein que és un fidelíssim intérpret de tots els gèneros. Pero on arriba el mestre al màxim de grandiositat, sigué en la segona part del programa, dedicada tota ella a Chopin. Per a expressar nostra opinió en breus paraules, direm que Rubinstein personifica al gran mestre; tanta es la justesa, el ritme, el sentiment i la bravura amb que interpreta dites obras, entusiasmant al oient de tal manera, que difícilment pot dominar-se, volguent expressar lo abans possible l'admiració que li causa l'execució inimitable de les mateixes. Deuem fer menció especial del Nocturn i la Balada, éneros ben diferents un de l'altra i que foren interpretats com sols ell pot ferho.

Per a correspondre als aplausos insistent del públic, va obsequiar-nos amb la Verseuse, en re bemoll, obra del propi Chopin i que com totes les demes fou rebuda amb una entusiasta i delirant ovació.

Va donar començ la tercera part amb *La Maja y el Ruiseñor*, del malaurat mestre Granados, obra d'una tècnica admirable i d'una concepció magistral com totes les del plorat compositor.

Mentres escoltava atenció aquesta obra, vaig recordar amb tristesa, que ella forma part de la primera col·lecció de *Goyescas*, relacionat això amb el fi tràgic del mestre immortal que deixa una estela lluminosa que viurà sempre per a gloria del art i del seu nom.

La *Ondina* que seguí després, obra moderna de Ravel, fou interpretada amb una expressió i un mecanisme sorprenent.

Nocturn, per a mà esquerra sola, de Scriabin, fou interpretada després.

Allí sigué on el públic va prorrompre amb una xardorosa ovació. Era precís veure al artista per a fer-se càrrec de que l'executava amb una sola mà.

La *Rapsodia húngara n.º XII*, de Liszt, donava termini al programa. Aquesta grandiosa obra musical sigué interpretada amb pasmosa seguretat posant a prova el meravellós mecanisme que posseeix. Be prou va dir l'efecte que havia causat en l'auditori, la ovació delirant que va tributarse-li i que no va acabar fins que posat altre vegada al piano va obsequiar-nos amb l'execució del *1er Vals* en la bemoll, de Chopin, que després d'interpretar una obra de tanta força com l'anterior, va tocar sense demostrar el mes petit cansanci, al igual que si alleshores comencés el concert, causant per tant una profunda admiració la seguretat i resistència de que estava donant proves, el meravellós artista, anomenat amb justícia el rei del piano.

* * *

Ens plau felicitar coralment als organitzadors d'aquella solemnitat artística especialment al distingit mestre del Orfeó Sr. Pecanins¹⁷ al interès del qual devén en primer lloc, que Manresa hagi pogut fruit de la música sublim del gran colós del piano.

L'endemà d'aquest recital a Manresa, va actuar en un únic recital al Palau de la Música Catalana. Segons *El Pla de Bages*¹⁸: Rubinstein és el

pianista que entusiasma i emociona tots els públics amb el prodigi del seu art.

També la revista cultural *Cenacle*¹⁹ se'n feu ressò i, a més d'un comentari a l'execució de les obres, remarcà [...] L'espectació que aquest acte havia despertat entre els devots del diví art, se veié comblada de les més grans satisfaccions, **car tothom qui assistí al concert, àdhuc els qui res entenen en música, quedaren meravellats del treball prodigiós realitzat per l'artista que aquests dies manté concentrada en son esguard l'atenció de tota la crítica musical d'Espanya.** [...]

Les *Cròniques de l'Orfeó Manresà*²⁰ també hi dedicaren un comentari agut i descriptiu, segurament redactat per Narcís Martrus, que era el Cronista de l'Orfeó Manresà, a més de subdirector:

Concert Rubinstein

Aquest eminent artista del piano honorà a la nostra Ciutat amb un concert en el Teatre Conservatori, la vetlla del dia 15 del corrent novembre, pro val a dir-ho que el públic congregat a la Sala també sapigué honrar amb la deguda correspondència al artista que portava un programa suculent amb obres de Bach, Schumann, Chopin, Granados, Ravel, Scriabine i Liszt.

Pretindre, alabar a un home-super com a l'Artur Rubinstein, fora poc menys que perdre el temps, ja que tant a Catalunya com a fora l'han signat amb cal·licatius que veden tot lo que s'en pugui dir en més lloança. Aquí mateix el nostre bon amic i professor de piano D. Nicanor Pérez, suscrigué en el Pla de Bages una resenya tan ben pensada com sentida que si les dimensions d'aquesta humil revista ho permetessin, la incertariem per a gaudi dels nostres llegidors.

El concert fou un èxit xardorós. L'Orfeó Manresà convocà tots els Srs. Presidents de les entitats culturals i polítiques de Manresa per a que tots s'interessessin per a la propaganda d'aquest acte en el que'l bon nom de la cultura musical s'havia de guanyar un lloc d'honor i gracies al esforç de tots el teatre feia goig (no vol dir que no hi capigués més gent, sobre tot en els

palcos) pro'l poble respongué i'l segon i tercer pis eren gairebé plens o d'això en Rubinstein i'ls senyors Bertrand i Serra i Sr. Pena que l'acompanyarem s'en adonaren amb sorpresa i Rubinstein digué que estava encantat del nostre públic sobre tot del de les altures... i ja'n podia estar, perque en Rubinstein no sapigué que mentres tenia en contemplació a la concurrència, per una coronisa del tercer pis, s'hi passejà una rata com un conill, que a altres hores hauria semblat un pànic i un desconcert de xisclets de dona i que en aquells moments tingué més força la devota contemplació que l'incident esmentat.

L'enhonoraba a n'aquest públic i a tots els quins s'interessaren per aquest èxit, del qual l'Orfeó Manresà n'oferí a Rubinstein la garantia moral, convençut de que no li havia de mancar l'apoi que ha trovat en els Srs. Presidents convocats, en vosaltres ardits cantors nostres i d'un modo especial en la Premsa de Manresa i en el professorat de piano i en el mateix arrendatari del Teatre Conservatori, qui prestà tota mena de facilitats.

En havent acabat, en Rubinstein, juntament amb el nostre gran protector D. Eusebi Bertrand i Serra, D. Joaquim Pena (fundador de la Wagneriana) i altres personalitats pujaren a firmar l'àlbum del Orfeó i havent mostrat desitjos de sentir la nostra massa coral, s'aplegaren els pocs cantors que quedaven a la sala i feren sentir a sa manera i com a penyora d'agraïment, l'«Himne del Orfeó Manresà» i les dues cançons populars: «El Mestre» i 'l'«Pardal gros»²¹. El Sr. Bertrand feu un discurs enaltint l'obra del nostre Orfeó, brollant-li paraules de ver afecte i donant les gracies a tots per la religiositat amb que s'havien escoltat en Rubinstein...

Unes quantes encaixades d'aquelles que sembla qu'una mà vol ficarse dintre l'altre... un toc de bocina d'auto, uns aplausos... i una estela de llum es va perdent i'l nostre esperit queda amarat d'una mena d'enyorament i nimbat d'un goig que durará dies, d'un record de vetlla celestial, d'alegria que passa pro d'alegria que volem que torni, oi?



El Kursaal, avui dia. Foto: Genís Sáez

També Vicenç Prat²² recorda el fet: *un ratoli va tenir la sorprenent originalitat de passejar-se per la barana del segon pis; va resseguir tota la gran ferradura felpada del teatre i s'entornà al seu forat. Diuen que ningú no va fer el més lleu gest ni soroll i que el concertista no va donar-se compte de res. Després, assabentat, proclamà que enlloc del món s'hauria vist un cas col·lectiu de semblant capteniment.*

Amb finura i delicadesa es pot llegir entrelínies. Es veu l'interès d'omplir el teatre, que ja llavors era difícil –potser com ara?–; és veu l'enginy en reunir directors i presidents d'altres entitats i als professors de piano per fer-los partíceps d'aquell important esdeveniment. També queda palès l'interès dels que eren realment aficionats a la música i que, potser, eren els del segon o del tercer pis. A més, d'una manera planera, els cantaires van oferir al prestigiós pianista una

mostra del seu art, amb el seu himne i amb dues cançons populars, dirigides pel seu mestre director, Joaquim Pecanins.

Comentari final

He volgut deixar íntegres les ressenyes del diari *El Pla de Bages* perquè crec que responen perfectament al sentir dels ciutadans de Manresa d'aquells anys. Són també comentaris molt complets que oferien, a més de l'explicació del concert, una gran informació dels compositors i de les obres que interpretaven, per tant podem dir que el redactor d'aquells anys era un “professional” i, ahora, una persona culta i amant de la música, que feia també una tasca educacional.

La seva àmplia referència i la manera d'explicar-ho demostra l'emoció

i la satisfacció que tots els oients –el públic i organitzadors– va experimentar en veure i escoltar aquests prestigiosos intèrprets.

L'orquestra de Pau Casals amb el seu repertori va fer un recorregut pels grans compositors: Bach, Beethoven i Wagner, amb una incursió als compositors més novedosos Berlioz i Ravel, i una obra d'un compositor català, Enric Granados. Rubinstein també va oferir obres dels més grans compositors-pianistes, Chopin, Schumann i Liszt, començant per Bach, amb autors contemporanis com Ravel, Scriabin i Strawinsky (amb obres que li va dedicar), a més dels compositors més propers com Granados, Albeniz i Falla. Cal remarcar el tipus de repertori que, ens varen oferir en els tres casos, és una mostra perfecta dels grans compositors a través d'una passejada pel barroc, el romanticisme i el nacionalisme.

Aquestes actuacions aporten una mostra de la vida cultural manresana, i també són mostra de la importància de la nostra ciutat que per una banda tenia entitats promotores de cultura musical, com l'Orfeó Manresà i l'Associació de Música, –segons podem deduir entitats molt potents a la ciutat– i per l'altra els prestigiosos intèrprets que hi van oferir el seu art.

Crec que devia ser un luxe per als manresans d'aquells anys poder gaudir de la música d'aquests intèrprets: una orquestra de renom internacional amb un director com Pau Casals, i un pianista de prestigi com Artur Schnabel. Potser gràcies a la tècnica actual podríem reviuir ara algunes obres d'aquells repertoris amb els cds editats, o si més no transportar-nos a la Manresa de l'any 1916 i a la de 1930 i 1931. Crec que pot valdre la pena sentir-nos públic d'aquella època, imaginar-nos asseguts al teatre i, encara que sigui molts anys després, gaudir d'aquella “música” que varen fer aquests importants concertistes.

NOTES

1. Agraeixo totes les informacions i la documentació que m'ha donat la Sra. Rosa Clop, filla d'Ignasi Clop.
2. Dídac Baget Firmat, advocat manresà i activista cultural; més endavant també formarà part del gremi de Sant Lluç (1946)
3. Silvestre Peñas Echevarria, compositor i músic major de la banda del Batalló de Muntanya de Reus (1929) i compositor; integrat en l'ambient musical manresà.
4. Antoni Muset Ferrer (Valls, *1890; †1968), fou president del Centre Excursionista de la Comarca de Bages de 1934 a 1937 i de 1942 a 1945, a on hi organitzava vetllades poético-musicals. Va articipar en el concert commemoratiu del 250 aniversari del naixement de Joan Sebastià Bach, celebrat l'any 1935 a la sala d'actes de l'Orfeó Manresà, on a la tercera part del concert tocà obres de Bach amb el violoncel acompanyat d'una orquestra de corda dirigida per Marià Homs. Veure: *Circular del CECB* núm. 55, abril-juny 1949, p.

2. -ALOY, Joaquim i SARDANS, Jordi: *La República 1931-1936*. Vol. I. Manresa, Parcir, 1990, pp. 286-287, 289-291, 310 i 315. –BALLÚS CASÓLIVA, glòria: *El Centre Excursionista de la Comarca de Bages (1905-2005). Cent anys de vida musical*. Manresa, Centre Excursionista de la Comarca de Bages, 2006, pp. 359-362.
5. Ignasi Clop Pons (Manresa 1905; †1971) tocava el piano i va tenir un important paper com a activista cultural vinculat al món musical manresà. A l'any 1918 també formà part de la Comissió que redactà el Reglament del “Montepio Musical”.
6. Ramon Gorgui (*Barcelona 1881), instrumentista, a l'any 1920 formava part de la Cobla “La Principal de Bages”.
7. Damià Rius Vilella (Sanahuja, Lleida, 1904; † Manresa, 1983), professor d'instruments de metall a l'Escola Municipal de Música de Manresa, per oposició (1932) i compositor; més endavant fou director del Conservatori de Música i de la Banda Municipal.
8. Lluís Rubiralta Garriga (*Manresa, 1902; †Barcelona, 1980), impressor i sobretot estudiós de l'art i la cultura. President del Centre Excursionista Montserrat, fou una figura capdal en la salvació del patrimoni artístic de Manresa i, sobretot, de la Seu durant la guerra civil; molts dels elements salvats gràcies a la seva acció formen part del patrimoni del Museu Comarcal i del de la Seu.
9. Pau Casals Delfilló (*El Vendrell, Tarragona, 1876; †San Juan, Puerto Rico, 1973), violoncelista, director, pianista i compositor. Fou magistral com a intèrpret i un símbol universal. L'orquestra actuà del 1920 al 1936 seguint un projecte de Pau Casals per donar a la ciutat de Barcelona una orquestra estable i de qualitat. Veure: -BONASTRE, Francesc: “2. Casals i Delfilló, Pau” a *Diccionario de la Música Española e Hispanoamericana*. Vol. 3. Madrid, SGAE, 1999, pp. 281-288.
10. Rosa Balcells (*Barcelona, 1914) filla del compositor, director i fundador de l'Orfeó Gracienc Joan Balcells. Va estudiar a París amb una beca que li concedí la Fundació Patxot y Rabell, l'any 1927. Debutà l'any 1930 amb l'orquestra de Pau Casals. Veure: -AVIÑO A PÉREZ, Xosé: “2. Rosa” a *Diccionario de la Música Española e Hispanoamericana*. Vol. 2. Madrid, SGAE, 1999, p. 88.
11. Segurament la signatura “AMF” i la “A. MIF”, que trobarem en els articles següents, corresponen a Antoni Muset i Ferrer, secretari de l'Associació.

12. Artur Rubinstein (Polònia, 1887; †Ginebra, 1982), pianista polonès, naturalitzat nord-americà, reconegut internacionalment, Fou nen prodigi i debutà quan tenia cinc anys. A Varsòvia estudià amb A. Rózycki i I.J. Paderewski. Més endavant es traslladà a Berlín on amplià estudis amb H. Barth, R. Kahn i N. Bruch. Als dotze anys interpretà el concert per a piano KV 488 de W.A.Mozart sota la direcció de J. Joachim, i debutà a Berlín l'any 1900. El 1906 debutà als Estats Units i a l'any 1912 actuà al Queen's Hall de Londres, acompanyant Pau Casals. Fou especialista sobretot de Frederic Chopin. La seva fama superà l'àmbit estrictament musical i fou conegut arreu del món. La majoria de compositors de prestigi li dedicaren obres.
13. *El Pla de Bages* del dia 17 de març de 1931, p. 6.
14. *El Pla de Bages*, dia 14 de novembre de 1916, p. 3, anunciava el repertori i els preus de les localitats: butaca amb entrada, 2 ptes. Palco amb sis entrades, 15 ptes.; entrada de Palco, 2 ptes.; setí de segon pis numerat, 1,5' ptes.; grau de segon pis sense numerar, 1 pta.; entrada de tercer pis, 0,60, ptes.
15. *El Pla de Bages*, dia 16 de novembre de 1916, pp. 2-3.
16. *El Pla de Bages*, dia 18 de novembre de 1916, pp. 2-3.
17. Joaquim Pecanins fou director de l'Orfeó Manresà de 1908 a 1921.
18. *El Pla de Bages*, dia 13 de març de 1931, p. 6.
19. *Cenacle*, núm. 12, novembre de 1916, p. 128.
20. *Cròniques del “Orfeó Manresà”*, octubre-desembre de 1916, pp. 47-48.
21. L'*Himne de l'Orfeó Manresà* del compositor i director Joan Lamote de Grignon, a la vegada mestre honorari de l'Orfeó Manresà (per acord del Consell Directiu en data 6 d'abril de 1909), *El Mestre* del propi Joaquim Pecanins, i la cançó popular *Lo Pardal gros*, de Pérez Moya, que s'havia cantat com a primera audició per la Festa Major del mateix any 1916, al teatre Conservatori.
22. PRAT, Vicenç: *Un “Llibre Verd” (Visió parcial de Manresa)*. Primera edició: Manresa, impremta Ramon Torra, 1932; Segona edició: Manresa, Ajuntament de Manresa, 2002, pp. 44-45.

Glòria Ballús i Casóлива

Doctora en Musicologia